

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22.02.2010, sp. zn. 11 Tdo 1041/2009, ECLI:CZ:NS:2010:11.TDO.1041.2009.1

Číslo: 53/2010

Právní věta: Zrušení ustanovení obhájce, kterého soud ustanovil obviněnému na jeho žádost z důvodu, že obviněnému byl přiznán nárok na bezplatnou obhajobu (§ 33 odst. 2, 4 tr. ř.), se vůbec neváže na existenci (zánik) důvodů nutné obhajoby (§ 36 a § 36a tr. ř.), nýbrž výlučně na pominutí důvodů, které vedly k přiznání nároku na bezplatnou obhajobu (§ 33 odst. 4 tr. ř.). Pokud v důsledku nesprávného postupu soudu, který s odkazem na ustanovení § 39 odst. 1 tr. ř. (tj. s ohledem na pominutí důvodů nutné obhajoby) zruší ustanovení takového obhájce obviněného, přestože nebylo zjištěno, že by pominuly důvody uvedené v ustanovení § 33 odst. 2 tr. ř., pro které mu byl obhájce ustanoven, jde o porušení práva obviněného hájit se prostřednictvím svého obhájce. Jestliže tímto postupem byla obhájci znemožněna účast na takovém jednání soudu, v němž bylo učiněno i rozhodnutí ve věci samé (např. obhájce nebyl ani vyrozuměn o konání veřejného zasedání odvolacího soudu a nebyl mu přítomen), pak je naplněn dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. ř.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 22.02.2010

Spisová značka: 11 Tdo 1041/2009

Číslo rozhodnutí: 53

Číslo sešitu: 9-10

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Bezplatná obhajoba, Důvody dovolání, Ustanovení obhájce

Předpisy: § 265b odst. 1 písm. c) tr. ř.

§ 33 odst. 2 tr. ř.

§ 33 odst. 4 tr. ř.

§ 39 odst. 1 tr. ř.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud k dovolání obviněného Z. H. zrušil podle § 265k odst. 1 tr. ř. rozsudek Krajského soudu v Brně, pobočka ve Zlíně, ze dne 8. ledna 2009, sp. zn. 6 To 568/2008, v celém rozsahu.

Podle § 265k odst. 2 tr. ř. se zrušují také další rozhodnutí na zrušené rozhodnutí obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu, zejména rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 8. července 2009, sp. zn. 1 To 29/2009, a to ve výroku, jímž byl obviněnému Z. H. uložen souhrnný trest.

Podle § 265l odst. 1 tr. ř. se Krajskému soudu v Brně, pobočka ve Zlíně, přikazuje, aby věc v

potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Rozsudkem Okresního soudu v Uherském Hradišti ze dne 1. 9. 2008, sp. zn. 1 T 295/2005, byl obviněný Z. H. uznán vinným trestným činem lichvy podle § 253 odst. 1, 2 tr. zák. a byl mu za tento trestný čin a za trestné činy podvodu podle § 250 odst. 1, odst. 3 písm. b) tr. zák. a padělání a pozměňování veřejné listiny podle § 176 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák., jimiž byl uznán vinným rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 22. 11. 2007, sp. zn. 2 T 208/2004, ve spojení s usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 7 To 91/2008, uložen souhrnný trest odnětí svobody v trvání 4 roků, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s ostrahou. Dále byl zrušen výrok o trestu v rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 22. 11. 2007, sp. zn. 2 T 208/2004, jakož i všechna další rozhodnutí na tento výrok obsahově navazující, která tím pozbyla podkladu. Soud také rozhodl o nároku poškozených V. M. a J. M. na náhradu škody.

K odvolání obviněného Z. H. Krajský soud v Brně - pobočka ve Zlíně rozsudkem ze dne 8. 1. 2009, sp. zn. 6 To 568/2008, podle § 258 odst. 1 písm. d), odst. 2 tr. ř. zrušil napadený rozsudek Okresního soudu v Uherském Hradišti ve výroku o trestu a podle § 259 odst. 3 písm. b) tr. ř. znovu rozhodl tak, že obviněnému uložil nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 1 roku, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s dozorem.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podal obviněný Z. H. prostřednictvím svého obhájce dovolání, přičemž uplatnil mimo jiné též dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. ř. Podle názoru obviněného v posuzovaném případě došlo k porušení jeho práva na obhajobu. Soud přiznal obviněnému právo na bezplatnou obhajobu a opatřením ze dne 25. 7. 2007 mu podle § 33 odst. 4 tr. ř. ustanovil jako obhájkyň JUDr. B. Č. Přestože ustanovení obhájce lze v takovém případě zrušit pouze podle citovaného ustanovení, odvolací soud v rámci veřejného zasedání dne 11. 12. 2008 rozhodnutím předsedy senátu zrušil ustanovení této obhájkyň a odůvodnil tento postup tím, že došlo k pomnutí důvodů nutné obhajoby podle § 36 odst. 1 písm. a) tr. ř. Obviněný v tom však shledává nesprávný postup, protože ke zrušení ustanovení jeho obhájkyň došlo bez zákonného podkladu, jelikož důvody, pro které mu byl přiznán nárok na bezplatnou obhajobu, nepominuly. Veřejné zasedání odvolacího soudu pak dne 11. 12. 2008 proběhlo bez přítomnosti jak obhájkyň obviněného, tak i samotného obviněného. Obviněný uplatnil i námitky k dalšímu dovolacímu důvodu a závěrem svého dovolání navrhl, aby Nejvyšší soud zrušil napadené rozhodnutí Krajského soudu v Brně - pobočka ve Zlíně a aby věc přikázal tomuto soudu k novému projednání a rozhodnutí.

K dovolání obviněného Z. H. se vyjádřila státní zástupkyně Nejvyššího státního zastupitelství, která považuje námitky obviněného za neopodstatněné. Obviněnému totiž byla dne 8. 9. 2005 z důvodu nutné obhajoby podle § 36 odst. 1 písm. a) tr. ř. ustanovena obhájkyň JUDr. N. O., přičemž důvody nutné obhajoby u obviněného pominuly dne 5. 9. 2006, když byl propuštěn z vazby na svobodu. Dne 6. 11. 2006 byl obviněnému usnesením Okresního soudu v Uherském Hradišti podle § 33 odst. 2 tr. ř. přiznán nárok na bezplatnou obhajobu a s odkazem na toto usnesení mu pak byla podle § 33 odst. 4 tr. ř. opatřením téhož soudu ustanovena obhájkyň JUDr. B. Č. Stalo se tak v době, kdy u obviněného nebyly dány důvody nutné obhajoby, a ustanovení obhájkyň bylo podle názoru státní zástupkyně v rozporu s ustanovením § 33 odst. 4 tr. ř., které vyžaduje, aby obviněný požádal o ustanovení obhájce. V posuzovaném případě si však obviněný nezvolil obhájce ani o něj nepožádal, a přestože mu byl soudem ustanoven, soud při tom poukázal na skutečnost, že ustanovení obhájkyň je omezeno trváním důvodů nutné obhajoby. Soud tedy podle státní zástupkyně zjevně zaměnil instituty nutné obhajoby na straně jedné a bezplatné obhajoby na straně druhé. Ustanovená obhájkyň poté působila i jako obhájkyň „ex offio“, když se obviněný od 15. 10. 2008 do 19. 11. 2008 nacházel ve výkonu trestu odnětí svobody, a tedy v tomto období byly opět dány důvody nutné obhajoby podle §

36 odst. 1 písm. a) tr. ř. Státní zástupkyně neshledává pochybení v postupu odvolacího soudu, který za této situace před zahájením veřejného zasedání dne 11. 12. 2008 vycházel z podmínek nutné obhajoby podle § 36 odst. 1 písm. a) tr. ř. a po zjištění, že obviněný byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody a současně nejsou dány jiné důvody nutné obhajoby, s odkazem na ustanovení § 39 odst. 1 tr. ř. zrušil ustanovení obhájkyne JUDr. B. Č. Obviněný byl poučen o možnosti zvolit si obhájce a zároveň si musel být vědom, že v jeho případě již nejsou dány důvody nutné obhajoby. Nic mu pak nebránilo, aby si s přihlédnutím k přiznanému nároku na bezplatnou obhajobu bezprostředně po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody dne 19. 11. 2008 zvolil obhájce, popřípadě aby podle § 33 odst. 4 tr. ř. požádal o jeho ustanovení soud prvního stupně. Proto státní zástupkyně nepřisvědčila námitkám obviněného o porušení jeho práva na obhajobu ve smyslu dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. ř. Státní zástupkyně pak navrhla, aby Nejvyšší soud odmítl dovolání obviněného podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. jako zjevně neopodstatněné.

Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání obviněného je důvodné.

Třebaže podle praxe soudů nelze pod uplatněný důvod dovolání podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. ř. subsumovat jakékoli, resp. každé porušení práva na obhajobu, případ, kdy soud zrušil ustanovení obhájkyne obviněného Z. H., přestože trvaly důvody, pro které mu byla obhájkyne ustanovena, tj. že obviněnému byl přiznán nárok na bezplatnou obhajobu, a obviněný tím byl zároveň zkrácen na svých obhajovacích právech, je třeba podřadit pod citovaný dovolací důvod. Součástí obhajovacích práv obviněného je totiž také jeho právo na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu, které konkretizuje ustanovení § 33 odst. 2 tr. ř.

Jak vyplývá v posuzovaném případě z obsahu spisu Okresního soudu v Uherském Hradišti, opatřením tohoto soudu ze dne 8. 9. 2005, sp. zn. 1 T 295/2005, byla obviněnému Z. H. z důvodu podle § 36 odst. 1 písm. a) tr. ř. ustanovena obhájkyne JUDr. N. O. s tím, že její ustanovení je omezeno trváním důvodů nutné obhajoby. V případě obviněného pominuly důvody nutné obhajoby dnem 5. 9. 2006, kdy byl propuštěn z vazby na svobodu, a proto bylo zrušeno ustanovení této obhájkyne opatřením uvedeného okresního soudu ze dne 9. 10. 2006. Téhož dne obviněný do protokolu požádal o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu a této žádosti bylo vyhověno usnesením Okresního soudu v Uherském Hradišti ze dne 7. 11. 2006, sp. zn. 1 T 295/2005, které nabylo právní moci. Obviněnému byla následně zaslána výzva, aby soudu sdělil, zda si pro řízení zvolí obhájce a udělí mu plnou moc nebo jestli žádá o jeho ustanovení soudem. K této výzvě se obviněný, jak vyplývá z obsahu spisu, nijak nevyjádřil.

Opatřením Okresního soudu v Uherském Hradišti ze dne 25. 7. 2007, sp. zn. 1 T 295/2005, byla obviněnému Z. H. podle § 33 odst. 4 tr. ř. ustanovena obhájkyne JUDr. B. Č. Toto opatření bylo obviněnému doručeno dne 9. 10. 2007 a obhájkyne JUDr. B. Č. dne 5. 10. 2007. Jak se v odůvodnění zmíněného opatření uvádí, důvodem ustanovení obhájkyne byla v posuzovaném případě okolnost, že obviněnému byl přiznán nárok na bezplatnou obhajobu a že obviněný si nezvolil obhájce ani nepožádal o jeho ustanovení soudem. Ustanovení jmenované obhájkyne však bylo zcela nesprávně omezeno na trvání důvodů nutné obhajoby, které ovšem v té době u obviněného neexistovaly. V tomto případě se ustanovení obhájkyne opíralo výhradně o skutečnost, že obviněnému bylo přiznáno právo na bezplatnou obhajobu, což nijak nesouviselo s tím, zda u něj byly dány důvody nutné obhajoby či nikoli.

Právo na bezplatnou obhajobu je relativně samostatnou součástí obhajovacích oprávnění obviněného a není nijak podmíněno existencí důvodů nutné obhajoby. Proto také případné zrušení ustanovení obhájce, který byl ustanoven obviněnému, jemuž soud přiznal nárok na bezplatnou obhajobu, se vůbec neváže na zánik důvodů nutné obhajoby, nýbrž výlučně na pominutí důvodů, které vedly k přiznání práva na bezplatnou obhajobu (§ 33 odst. 4 tr. ř.).

V posuzované věci ustanovená obhájkyňe JUDr. B. Č. zastupovala obviněného J. H. v řízení před soudem prvního stupně, dále pak za obviněného podala odvolání proti rozsudku Okresního soudu v Uherském Hradišti ze dne 1. 9. 2008, sp. zn. 1 T 295/2005, a dne 11. 12. 2008 se zúčastnila i prvního veřejného zasedání Krajského soudu v Brně – pobočka ve Zlíně nařízeného k projednání podaného odvolání obviněného. Obviněný se dne 11. 12. 2008 nedostavil k veřejnému zasedání, o jehož konání byl vyrozumíván. Protože nebylo vykázáno doručení vyrozumění o tomto veřejném zasedání obviněnému, odvolací soud odročil konání veřejného zasedání na den 8. 1. 2009; současně předseda odvolacího senátu vyhlásil opatření, kterým podle § 39 odst. 1 tr. ř. zrušil ustanovení obhájkyňe obviněného JUDr. B. Č. Jak vyplývá z odůvodnění písemného vyhotovení tohoto opatření, stalo se tak vzhledem k tomu, že pominuly důvody nutné obhajoby podle § 36 odst. 1 písm. a) tr. ř., když obviněný byl dne 19. 11. 2008 propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody na svobodu. Zmíněné opatření bylo dne 17. 12. 2008 doručeno obhájkyňi obviněného JUDr. B. Č., přičemž obviněnému bylo doručováno prostřednictvím pošty na adresu jeho trvalého bydliště, nejednalo se však o jeho doručovací adresu (dne 29. 5. 2008 obviněný označil jinou svoji doručovací adresu). Obviněný nebyl na této adrese zastížen a uloženou zásilku si v úložní lhůtě nevyzvedl. Ve veřejném zasedání dne 8. 1. 2009, které proběhlo v nepřítomnosti obviněného i jeho obhájkyňe, odvolací soud rozhodl k odvolání obviněného tak, že podle § 258 odst. 1 písm. d), odst. 2 tr. ř. zrušil napadený rozsudek okresního soudu ve výroku o trestu a podle § 259 odst. 3 písm. b) tr. ř. při nezměněném výroku o vině uložil obviněnému trest odnětí svobody v trvání 1 roku, pro jehož výkon jej zařadil do věznice s dozorem.

Jak je ze shora popsané geneze obhajoby obviněného Z. H. zřejmé, opatřením Okresního soudu v Uherském Hradišti ze dne 25. 7. 2007, sp. zn. 1 T 295/2005, mu byla ustanovena obhájkyňe JUDr. B. Č., přičemž důvodem tohoto postupu soudu byla skutečnost, že obviněnému byl podle § 33 odst. 2 tr. ř. pravomocným rozhodnutím téhož soudu přiznán nárok na bezplatnou obhajobu. U obviněného nebyl v této době dán ani jeden z důvodů nutné obhajoby podle § 36 a násl. tr. ř. [pominutí jednoho z těchto důvodů podle § 36 odst. 1 písm. a) tr. ř. bylo ostatně důvodem pro zrušení ustanovení obhájkyňe JUDr. N. O. dne 9. 10. 2006], takže v posuzovaném případě nemohlo dojít k záměně důvodů ustanovení obhájkyňe, přestože soud v opatření ze dne 25. 7. 2007 nesprávně uvedl, že ustanovení obhájkyňe je omezeno trváním důvodů nutné obhajoby. Soud prvního stupně ovšem výše citovaným opatřením plně nerespektoval ustanovení § 33 odst. 4 tr. ř., když rozhodl o ustanovení obhájkyňe obviněného „ex offio“, tedy bez předchozí žádosti obviněného, který za této situace (tj. po přiznání práva na bezplatnou obhajobu) měl především právo si sám zvolit obhájce. To však nemělo žádný vliv na postavení obhájkyňe JUDr. B. Č. v řízení a případné pochybení soudu (pokud nevyčkal na to, zda obviněný požádá o ustanovení obhájce) nelze vyložit v neprospěch obviněného. Obviněný byl v odůvodnění zmíněného opatření poučen, že si může místo ustanovené obhájkyňe zvolit jiného obhájce a udělit mu plnou moc, to však neučinil, takže plně akceptoval JUDr. B. Č. jako svou obhájkyňi. O tom svědčí především opakovaná účast této obhájkyňe na hlavních líčeních u okresního soudu (ve dnech 29. 10. 2007, 4. 2. 2008, 29. 5. 2008 a 1. 9. 2008), ale i skutečnost, že za obviněného podala odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně a účastnila se i prvního veřejného zasedání odvolacího soudu (dne 11. 12. 2008) nařízeného k jeho projednání. Jak je tedy zřejmé, i soudy ji důvodně pokládaly za obhájkyňi obviněného. Ustanovení této obhájkyňe však mohlo být zrušeno pouze za podmínek § 33 odst. 4 tr. ř., tj. jen kdyby pominuly důvody, pro které byl obviněnému přiznán nárok na bezplatnou obhajobu. V posuzovaném případě však odvolací soud ve veřejném zasedání dne 11. 12. 2008, ani před tímto zasedáním neučinil žádná taková zjištění, přičemž skutečnosti odůvodňující zánik nároku obviněného na bezplatnou obhajobu nevyplývají ani ze spisu soudu prvního stupně. Odvolací soud se tudíž vůbec nezabýval otázkou trvání důvodů pro přiznání práva obviněného na bezplatnou obhajobu, a jestliže přesto zrušil ustanovení obhájkyňe JUDr. B. Č., učinil tak, aniž by k tomu byly zákonné důvody podle § 33 odst. 4 TrŘ. Navíc odvolací soud opřel zrušení ustanovení této obhájkyňe o ustanovení § 39 odst. 1 tr. ř., přestože v ustanovení § 33 odst. 4 tr. ř. se odkazuje toliko na obdobné užití ustanovení § 38 odst. 2 a § 39 odst. 2 (nikoliv § 39 odst. 1), § 40 a § 40a tr. ř. Propuštění obviněného z výkonu trestu odnětí svobody (kde se, jak vyplývá

z šetření Nejvyššího soudu, nacházel v období od 15. 10. 2008 do 19. 11. 2008) ovšem není takovým zákonným důvodem.

Jen pro úplnost lze poukázat i na další pochybení odvolacího soudu související s doručováním opatření, kterým bylo zrušeno ustanovení obhájkyň JUDr. B. Č. Toto opatření nebylo obviněnému Z. H. řádně doručeno, když mu, jak již bylo výše popsáno, nebylo doručováno na adresu, kterou pro tyto účely uvedl (§ 63 odst. 2 tr. ř.), ale na adresu jeho trvalého bydliště, kde ho poštovní doručovatelka nezastihla. Obviněný se tak vůbec nedozvěděl o zrušení ustanovení jeho obhájkyň; tím mu zároveň bylo znemožněno, aby si před veřejným zasedáním odvolacího soudu odročným na den 8. 1. 2009 zvolil jiného (popřípadě téhož) obhájce nebo aby požádal soud o ustanovení obhájce podle § 33 odst. 4 tr. ř. Veřejného zasedání dne 8. 1. 2009, v němž odvolací projednal odvolání obviněného a rozhodl o něm, se obviněný ani jeho obhájce nezúčastnili. Výše popsaným postupem odvolacího soudu došlo k zásahu do obhajovacích práv obviněného. Nejvyšší soud tak shledal důvodnými dovolací námitky obviněného opřené o dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. c) tr. ř.

Proto Nejvyšší soud z podnětu dovolání obviněného Z. H. zrušil napadený rozsudek Krajského soudu v Brně - pobočka ve Zlíně i další obsahově navazující rozhodnutí, která tím ztratila podklad. Jelikož zjištěná vada byla založena v řízení o odvolání, přikázal Nejvyšší soud Krajskému soudu v Brně - pobočka ve Zlíně, aby věc obviněného v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl a aby přitom dbal jeho práva na obhajobu.